

ПЕРЕДУМОВИ ТА НАПРЯМИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

ТЕРЬОШКІНА Н. Є.

УДК 330.341.1(477)

Терьошкіна Н. Є. Передумови та напрями визначення механізмів стратегії інноваційного розвитку України

У статті проаналізовано основні проблеми в становленні та розвитку інноваційної економіки України. Обґрунтовано значення та необхідність використання сучасної методології стратегічного управління на державному рівні. Визначено механізми, що повинні бути основою для розробки та реалізації стратегії інноваційного розвитку України.

Ключові слова: інноваційна економіка, інноваційна стратегія розвитку, механізми інноваційного розвитку.

Рис.: 1. **Бібл.:** 13.

Терьошкіна Наталія Євгенівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант, Інститут економіки та прогнозування НАН України (вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна)

E-mail: phd_76@mail.ru

УДК 330.341.1(477)

Терёшкина Н. Е. Предпосылки и направления определения механизмов стратегии инновационного развития Украины

В статье проанализированы основные проблемы в становлении и развитии инновационной экономики Украины. Обосновано значение и необходимость использования современной методологии стратегического управления на государственном уровне. Определены механизмы, которые должны быть основой для разработки и реализации стратегии инновационного развития Украины.

Ключевые слова: инновационная экономика, инновационная стратегия развития, механизмы инновационного развития

Рис.: 1. **Библ.:** 13.

Терёшкина Наталья Евгеньевна – кандидат экономических наук, доцент, докторант, Институт экономики и прогнозирования НАН Украины (ул. Панаса Мирного, 26, Киев, 01011, Украина)

E-mail: phd_76@mail.ru

UDC 330.341.1(477)

Teryoshkina N. Y. Prerequisites and Trends Define the Mechanisms Strategy of Innovative Development of Ukraine

The article presents the main problems in formation and development of Ukrainian innovative economy. Importance and necessity of use of modern methodology of strategic management at the state level is proved. The main mechanisms which should be a basis for development and realization of strategy of Ukrainian innovative development are defined.

Key words: innovative economy, innovative strategy of development, mechanisms of innovative development

Pic.: 1. **Bibl.:** 13.

Teryoshkina Nataliya Ye. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine (vul. Panasa Myrnogo, 26, Kyiv, 01011, Ukraine)

E-mail: phd_76@mail.ru

В умовах глобалізації багато з викликів, що постають перед країнами, вимагають колективних відповідей. Здатність реагувати на все більш невідкладні проблеми – зміна клімату, охорона здоров'я, продовольча безпека й бідність, – залежить від ефективних інновацій і нових форм міжнародного співробітництва.

Важливою умовою майбутнього розвитку є той факт, що розвинені країни світу переходять до формування нової технологічної бази економічних систем, заснованих на використанні новітніх досягнень біотехнологій, інформатики й нанотехнологій (VI технологічний уклад). В основі формування ядра нового технологічного укладу закладено розвиток міжгалузевих технологій на базі перехресного використання в різних сполученнях досягнень в галузі нанотехнологій, новітніх біо- і інфо-технологій, а також досягнень в окремих інших галузях науки й техніки. Ці міжгалузеві технології вважаються двигуном нового технологічного ривка, що забезпечить як появу принципово нових, так і виробництво традиційних товарів і послуг, які володіють властивостями й параметрами, недосяжними в рамках попередніх технологічних укладів й можуть стати основою для виникнення нових виробництв.

У цьому контексті необхідні нові ефективні механізми розробки та реалізації прийнятих державних

стратегічних ініціатив. Тому перед урядом України постає завдання працювати в напрями визначення політичних рішень, рамкових структур і механізмів управління, які могли б прискорити науково-технологічний розвиток. І тут доречною буде думка Д. Родрика: «Навіть кращі стратегії завжди враховують місцеві умови й використовують існуючі переваги, намагаючись перебороти стримуючі фактори, характерні для конкретного суспільства. Саме тому успішні реформи нерідко буває складно повторити в інших місцях. Зрештою, перетворення – це не парникові рослини, які можна пересадити в будь-який ґрунт» [1].

Дослідження проблем формування, розвитку й реалізації державної інноваційної політики показують [2 – 4], що, незважаючи на очевидну необхідність активізації інноваційних процесів в українській економіці з метою її модернізації, реструктуризації й забезпечення стійкого зростання, питанням державного регулювання в інноваційній сфері в країні й до цього часу не приділяється належної уваги: не сформовано відповідну системно-правову базу, відсутні економічні стимули, що заохочують суб'єктів господарської діяльності займатися упровадженням інновацій, не вироблено сприятливості виробництва до інновацій, не розвинена технологічна інфраструктура.

Прямим наслідком недооцінки ролі інноваційного фактора в соціально-економічному розвитку України та її регіонів є загрозливий стан виробничих фондів, що посилює технологічне відставання країни від розвинутих держав, зниження життєвого рівня населення, оборонної й економічної безпеки. Щоб усунути зазначену ситуацію, необхідний більш рішучий поворот держави до вирішення проблем інноваційного розвитку на основі комплексного підходу, що передбачає, перш за все, розробку державної інноваційної стратегії, у тому числі й на регіональних рівнях, пошук і апробація ефективних економічних, правових і організаційних механізмів її реалізації.

Слід зазначити, що теоретико-методологічні питання визначення проблем державної інноваційної політики й стратегії інноваційного розвитку розглядаються в роботах Н. Гапоненко, С. Глазьева, А. Гохберга, П. Завліна, Ю. Яковца та ін. Загальні питання управління економікою й проблеми розробки сучасної стратегії економічного розвитку освітлені в працях Л. Абалкіна, А. Лівшиця, Д. Львова, А. Міндели, Г. Попова та ін. Особлива значущість стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку в умовах глобалізаційних викликів відображена в документах ОЕСР [5 – 10].

Як показує аналіз, незважаючи на деякі позитивні рухи, кардинальних трансформацій не простежується. А тому зберігається актуальність розробки й впровадження системи механізмів, здатних забезпечувати стабільний розвиток і функціонування економіки інновацій.

Мета статті – визначити та охарактеризувати механізми реалізації стратегічних рішень у напрямі забезпечення інноваційного розвитку економіки України.

Розробка стратегії інноваційного розвитку повинна супроводжуватися відповідними рамковими умовами – адекватною вимогам часу макроекономічною політикою, конкурентними ринками, зручними технічними регламентами, відкритістю відносно міжнародної торгівлі й прямих іноземних інвестицій, що стимулюється податковою системою й сприятливими фінансовими умовами.

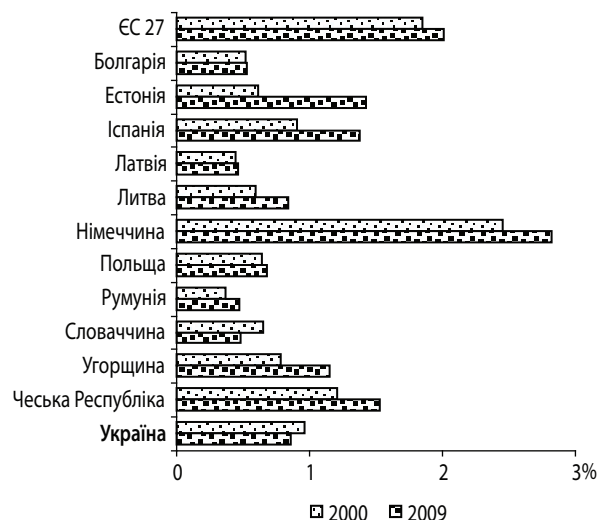
Стосовно розробки самої стратегії, для початку необхідно об'єктивно описати складність стану української економіки, що втрачає конкурентоспроможність й за останні роки стрімко опускається на сировинну периферію світового ринку, втрачаючи внутрішній потенціал самостійного розвитку. Особливо небезпечним фактором є низька якість державного управління, відсутність досвіду стратегічного управління, нехтування будь-якими стратегічними пріоритетами. Проте не такий вже й далекий досвід країни показує, що при попередньому державному устрої (в умовах колишнього СРСР) стратегічні й оперативні завдання вирішувались багато в чому за рахунок налагодженого організаційно-управлінського механізму та жорсткої дисципліни.

В умовах ринкової економіки та високого ступеня невизначеності державній владі потрібно не лише прислухатися до рекомендацій учених, але й проявляти більшу послідовність стосовно визначення пріоритетів державної політики та дотримання їхнього всебічного забезпечення при реалізації державної внутрішньої та

зовнішньої політики. Такими пріоритетами, на нашу думку, є: інвестиції в людський капітал, модернізація сфери освіти, науки, охорони здоров'я, побудова національної інноваційної системи, модернізація економіки, розвиток її нових конкурентоспроможних секторів у високотехнологічних сферах, розширення виробничої, соціальної й фінансової інфраструктури.

Дослідження показують, що сьогодні головною з причин відсутності стратегічної поведінки у більшості акторів процесу розвитку національної економіки є система економічних відносин, у рамках яких перманентний перерозподіл доходів від користування природними надрами, а також об'єктів власності, виступає основним спонукальним мотивом дії господарюючих суб'єктів. Як результат, у країні сформувалась система інтересів, при якій практично все суспільство не зацікавлене в нагромадженні національного багатства, що базується на інноваційній модернізації виробництва. Як наслідок таких результатів можна назвати: економічне (й політичне) домінування галузей, що мають (з урахуванням тіньового сектора), 100% і більше рентабельності; панування неформальних норм і відсутність ефективних інститутів, здатних зламати практику домінування добувних галузей, на шкоду іншим галузям економіки; незацікавленість у формуванні інститутів розвитку, здатних на власній базі здійснювати фінансування пріоритетних інноваційних проектів [11].

Однією з ключових із причин зазначеного стану є нехтування наукою як продуктивною силою економічного розвитку. У той час, як у більшості розвинених країн й країн, що розвиваються, питома вага витрат на виконання досліджень і розробок у ВВП збільшується, в Україні, яка у кінці 80-років ХХ ст. займала шосте місце у світі за рівнем науково-технічного потенціалу, цей показник поступово зменшується (рис. 1).

Рис. 1. Частка витрат на виконання досліджень і розробок у ВВП зарубіжних країн у 2009 році (за даними Євростату)

Джерело: Наукова та інноваційна діяльність у 2010 році / Статистичний збірник. – К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2011.

Вирішення стратегічного завдання забезпечення економічного зростання ускладнюється не тільки відсутністю в більшості господарюючих суб'єктів інтересу до інноваційної модернізації. Ще з радянських часів збереглася характерна для нашого суспільства структура споживання, обумовлена низькими доходами основної маси населення, що не вимагає інноваційності ринку товарів і послуг. А оскільки і реальний сектор (насамперед, у сфері промислового виробництва) економіки, і сфера кінцевого споживання демонструють незатребуваність інновацій, не реалізується ключова для формування економіки інновацій умова: забезпечення стійкого попиту й відповідної йому пропозиції на ринку інновацій. При наявності хоч і невеликої кількості пропозицій, практично повністю відсутній попит підприємств на продукцію з інноваційним змістом. Функція цього наповнення інвестиційного ринку, а в більшій мірою – ринку споживчих товарів у переважній мірі перейшла до імпорту.

В останні роки спостерігаються зусилля державного апарату в напрямі застосування ручного управління радянського типу й формування такої структури національної економіки, у рамках якої на тлі загального технологічного відставання господарства, лише окремі його сектори демонструють інноваційні успіхи, суб'єкти яких більше працюють на власне розширене відтворення й на внутрішню модернізацію. А якщо врахувати, що попит на інновації й на можливості реалізації інноваційних проектів характеризуються істотними регіональними відмінностями, коректно стверджувати, що даний результат буде мати місце не тільки на галузевому, але й на просторовому рівні.

Отже, доки такий стан зберігається, очікувати формування інноваційної економіки в Україні, яка б давала ресурс економічного зростання на якісній основі, не доводиться.

З цих позицій важливо звернутися до методології стратегічного управління, особливо тієї її складової, що визначає механізми формування та реалізації стратегічних напрямів розвитку. При цьому потрібно враховувати, що існують багато підходів до визначення самого поняття «механізм». У нашому дослідженні домінує той із них, що дозволяє визначити механізм як систему важелів та інструментів, тобто взаємозалежне сполучення конкретних регуляторів.

Згідно з класичними положеннями, в узагальненому вигляді, методологічно стратегії інноваційного розвитку держави мають включати такі напрями: 1) розробка довгострокових прогнозів соціально-економічного, науково-технологічного й інноваційного розвитку; 2) формування довгострокової інноваційної стратегії; 3) виявлення стратегічних пріоритетів; 4) розробка основних напрямків інноваційної політики та їхня реалізація за допомогою конкретних механізмів.

Ключова ідея стратегії полягає в тому, що забезпечення ефективної інноваційної діяльності не є самоціллю, а служить вирішенню актуальних завдань соціально-економічного розвитку, динамічного економічного зростання й підвищення рівня та якості життя населення. При цьому, якщо країна хоче бути конкурентоспроможною, динаміка розвитку повинна бути адекватною світо-

вим центрам зростання, а забезпечення високої динаміки повинно досягатися саме за рахунок інноваційної діяльності. Отже, як орієнтири розвитку ще в концепції стратегії повинні бути закладені точки досягнення параметрів, властиві центрам розвитку світового рівня.

Алі пропонуємо розглянути основні механізми, що повинні бути основою для розробки та реалізації стратегії інноваційного розвитку України.

1. Організаційно-інституційні.

1.1. Формування системи прогнозування науково-технологічного розвитку, спрямованість прогнозно-аналітичних досліджень на досягнення заздалегідь намічених соціально-економічних і науково-технологічних результатів. Так, цілеспрямованість прогнозного підкріплення програми модернізації економіки може бути досягнута за допомогою прив'язки прогнозу до системи цілей, що вміщуються в Програмі економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». При такому підході прогнозне передбачення повинне орієнтуватися на наступні цільові індикатори, виражені в описовій формі: диверсифікованість структури національної економіки; підвищення конкурентоспроможності економіки та її адаптація до умов світового ринку; ефективне використання людського капіталу; розвиток високотехнологічних виробництв; широке застосування енергозберігаючих технологій, створення матеріалів із заздалегідь заданими властивостями; досягнення прориву в нових наукомістких галузях і в економіці знань.

1.2. Визначення державних пріоритетів у сфері інноваційної політики – формування великих державних технологічних ініціатив в пріоритетних напрямках технологічного розвитку, пов'язаних з довгостроковими соціально-економічними цілями розвитку країни.

1.3. Якщо враховувати ту обставину, що країни наздоганяючого розвитку (до яких належить й Україна) досягають збільшення продуктивності та підвищення добробуту не за рахунок здійснення досліджень і розробок, комерціалізації їх результатів, а в результаті дифузії та абсорбції уже відомих технологічних знань, то механізмом у цьому напрямі буде створення інституціональної інфраструктури, що включає служби надання технічної підтримки та забезпечення необхідною інформацією, інститути стандартизації і контролю якості.

1.4. Створення структур просування інноваційних проектів на регіональному і державному рівнях, структур проектно-орієнтованої координації різних аспектів інноваційної діяльності; структур з підготовки пропозицій у сфері законодавства й фінансування інноваційної діяльності.

1.5. Розробка й упровадження кластерного механізму інноваційного розвитку регіонів, галузей виробництва та інших суб'єктів національного господарства. Кластери – це концентрація спеціалізованих знань, навичок, інфраструктури й підтримуючих галузей у конкретному місці з метою збільшення продуктивності, посилення інновацій і формування нових бізнесів [12]. Кластерний механізм розвитку інноваційного сценарію дозволяє здійснити організаційні інновації в управлінні промисловістю, додати імпульсу розвитку декільком га-

лузям, оскільки при цьому впровадження інноваційних технологій стає більш легким і ефективним процесом. Форма кластера різноманітна: від вертикальних виробничих ланцюжків до мережевих утворень і стратегічних альянсів. У кластерній моделі більш повно реалізуються принципи проектного аналізу й планування, поєднання інтересів бізнесу, влади й різних інститутів як при вирішенні міжрегіональних економічних завдань, так і при реалізації великих інтегруючих інвестиційних проектів.

Слід зазначити, що на даний час у регіональних галузевих програмах, прийнятих у нашій країні, як правило, відсутнє ретельне опрацювання адміністративних і економічних інструментів як основи відповідних механізмів. Вони не вирішують головного завдання – комплексного й інноваційного розвитку продуктивних сил регіонів, а носять скоріше розрізнений, не пов'язаний з іншими регіональними або галузевими програмами характер. Застосування кластерного підходу дозволяє регіональним органам влади комплексно розглядати ситуацію в групі взаємозалежних підприємств, що відносяться до різних галузей.

1.6. Підтримка процесів інтеграції українських компаній у світовий ринок технологій через створення транснаціональних корпорацій через упровадження сучасних принципів корпоративного управління та стимулювання внутрішньокорпоративних досліджень та розробок.

1.7. Розробка та упровадження технологічних платформ як одного із ефективних механізмів взаємодії й кооперації організацій та підприємств України й країн СНД (у зв'язку з тим, що у 2010 році активізувалася робота з поновлення ідеї інноваційно-технологічної інтеграції шляхом вироблення відповідних організаційно-економічних та інституційних механізмів через прийняття Міждержавної програми інноваційного співробітництва держав – учасниць СНД на період до 2020 року, ініційованої Рішенням Економічної ради СНД від 20 червня 2008 року) особливо у контексті розробки й реалізації проектів з технологічною домікантою. Формування технологічної платформи здійснюється на основі методології Форсайта шляхом розробки дорожньої карти модернізації й науково-технологічного розвитку та програми досліджень для реалізації дорожньої карти.

1.8. Упровадження нової моделі розвитку інноваційного процесу, що у світовій практиці одержала назву «концепція потрійної спіралі». Вона заснована, з одного боку, на тезі про домінуюче положення інститутів, відповідальних за створення нового знання, а з іншого боку – на важливості мережевого характеру взаємодії учасників інноваційного процесу в рамках так званих стратегічних інноваційних мереж, де відбувається перетинання трьох видів відносин (внутрішніх, внутрішньодержавних й внутрішньуніверситетських) і створення гібридних інституціональних форм, що знижують невизначеність ринкового середовища.

2. Фінансово-економічні.

2.1. Фінансове забезпечення реалізації цільових програм і проектів за принципами поєднання цільових коштів державного й регіонального бюджетів із приваблюваним приватним фінансуванням через венчурний капітал, позикові кошти, українські й закордонні гран-

ти, включаючи: формування державно-приватних партнерств з фінансування цільових програм і проектів; надання пільгового кредитування на створення й розвиток інноваційних виробництв, що реалізують проекти цільових програм; розвиток системи фандрайзингу (особливо в регіонах) по залученню грантових коштів на проведення НДДКР, розробку технічної документації, на реалізацію інноваційних проектів; розвиток системи спонсорства, доброчинності й «ендаумента»¹; залучення закордонних коштів на розвиток прикладних досліджень (наприклад, у рамках європейських програм FP7 і т. ін.), прямих інвестицій в інноваційні виробничі потужності, прямих інвестицій у виробництво устаткування для інноваційної виробничої діяльності та ін.

2.2. Державні закупівлі – формування попиту й державного замовлення на інноваційні товари й технології широкого застосування. При формуванні і упровадженні вітчизняної системи державних закупівель необхідне методологічне та законодавче опрацювання таких питань, як: підвищення інноваційної спрямованості держзакупівель; єдина технологічна політика при забезпеченні державних потреб, орієнтована на закупівлю передових продуктів і технологій; механізми ефективної реалізації довгострокових контрактів для створення принципово нових, ще не представлених на ринку товарів, робіт, послуг; взаємодія держави й бізнесу, поділ ризику переходу економіки на інноваційний шлях розвитку; досвід і пропозиції замовників і виконавців контрактів при державних закупівлях інноваційної продукції й технологій; пропозиції щодо створення автоматизованої системи моніторингу виконання державних контрактів; міжнародний досвід розвитку національних контрактних систем.

2.3. Бюджетні субсидії – стимулювання модернізації й підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємств за рахунок грантів і субсидування з державного бюджету.

2.4. Податкові пільги – зміни в податковому законодавстві, спрямовані на підтримку чітко виділених типів інноваційної поведінки, які забезпечують можливість ефективного і малозатратного для держави й бізнесу їх адміністрування.

2.5. Система амортизаційних, митних, адміністративних та інших регуляторів, що орієнтують суб'єкти господарювання на інновації. Зокрема, в інноваційних організаціях і нових інноваційних виробництвах, податкове навантаження повинно бути істотно нижче, ніж у традиційній економіці; прийняття практики обов'язкового перерахування науковим організаціям і конкретним ученим ліцензійних платежів (роялті) за результати наукової діяльності.

2.6. Державно-приватне партнерство – співфінансування державою проектів бізнесу, спрямованих на створення нових технологій і продуктів, на стимулювання високотехнологічного експорту, підвищення ефек-

¹ англ. *endowment* – внесок, пожертвування. У даному контексті означає ситуацію, у якій цільове пожертвування організації не витрачається, а віддається в банківське керування, при цьому на цілі організації витрачаються відсотки.

тивності діяльності інноваційної інфраструктури. У багатьох європейських країнах проявляється тенденція до зростання ролі ДПП у сфері комерціалізації технологій, що знаходить своє конкретне відбиття у витратах державного бюджету, законодавчих ініціативах і виробленні нових програм. Наприклад, у Нідерландах існують чотири основні програми ДПП, бюджет яких становить близько 11% усього бюджету уряду з науки й технологій. Ісландська дослідницька рада також здійснює чотири програми партнерства, частка яких становить близько 18% фінансування досліджень і розробок.

2.7. Діяльність венчурних фондів – регулювання процесу створення та функціонування, особливо через підвищення ефективності використання форм закритих пайових інвестиційних фондів і договорів простого товариства. Зокрема, з метою вдосконалення механізмів колективного інвестування в інноваційні підприємства і стимулювання створення венчурних фондів в українське законодавство необхідно внести зміни стосовно регулювання використання договору простого товариства (у тому числі в частині неможливості повного обмеження виходу одного з учасників простого товариства, уточнення межі відповідальності учасників договору простого товариства й т. ін.) і закритих пайових інвестиційних фондів (в тому числі зниження контролюючого навантаження на керуючі компанії, зменшення обсягу звітності, регламентація процесу узгодження інвестицій із спеціалізованим депозитарієм, зниження трансакційних витрат на управління фондами).

2.8. Підтримка створення малих інноваційних підприємств (МПП) через розробку програмам Фонду сприяння, гранти на розробку бізнес-планів, проведення технічних випробувань, створення мережі посівних фондів і фондів прямих інвестицій, розширення доступу до високотехнологічних проектів, стимулювання створення МПП на основі інтелектуальної власності (ІВ), створеної з використанням державного бюджету.

3. Регламентні механізми.

3.1. Встановлення обов'язкових вимог – пряме державне регулювання за допомогою адміністративних, технічних і природоохоронних вимог до енергоефективності й т. ін., що стимулюють підприємства до інноваційної діяльності. Так, розробка та застосування системи технічного регулювання, спрямоване на розробку спрощеної процедури виведення на ринок нової продукції, заснованої на добровільному декларуванні відповідності, знижує для розроблювачів ризики невідповідності застарілим діючим стандартам та іншим нормативним документам, а також визначення категорій імпортованого устаткування для адресного виключення надлишкової повторної обов'язкової сертифікації імпортованого устаткування.

3.2. Розробка й прийняття господарюючими суб'єктами програм технологічного й інноваційного розвитку, визначення плану розробки й впровадження нових продуктів, послуг, бізнес-процесів і передових технологій, обов'язкових для компаній усіх галузей національної економіки з переважно державною участю. Для цього необхідно введення вимог для зазначених категорій господарюючих суб'єктів, спрямованих на стимулювання техно-

логічної модернізації й впровадження інновацій. Формування даних вимог передбачається, у тому числі в рамках інвестиційних програм з їхнім розглядом на засіданнях відповідних Урядових комісій і/або Раді генеральних і головних конструкторів, провідних учених і фахівців в галузі високотехнологічних секторів економіки.

4. Нормативно-правові механізми.

4.1. Удосконалення законодавчої бази в сфері корпоративного й договірної права в частині підвищення гнучкості корпоративного управління в інноваційних непублічних компаніях і розподілу обсягу прав між їхніми учасниками, а також регулювання угод, що укладаються під умовою, і механізмів гарантій і завірень, надаваних учасниками інноваційних проектів. Зокрема, потрібне удосконалення організації й функціонування компаній та об'єднань підприємців, що здійснюють діяльність у високотехнологічних секторах економіки, включаючи: підвищення гнучкості формування й діяльності органів управління й контролю непублічних компаній (право перерозподілу компетенції між органами управління, право встановлення диференційованого кворуму для прийняття рішень з різних питань і т. ін.); підвищення гнучкості в відношенні обсягу прав, надаваних акціями; спрощення процедури реєстрації випуску цінних паперів для інноваційних компаній.

4.2. Юридична підтримка інноваційної діяльності й реалізації цільових програм. Необхідно вибудувати систему законодавчих ініціатив, що сприяють вирішенню таких питань: а) захист прав винахідника, включаючи авторське право, право на винагороду, право на впровадження винаходу; б) захист прав інвестора, включаючи законодавчу підтримку хеджування ризиків інвестора, захист від несумлінних одержувачів інвестицій, захист від несумлінного партнерства, податкові й митні пільги для інноваційно-орієнтованих підприємств, чіткі й зрозумілі правила й прецеденти застосування законодавства.

4.3. Розробка та забезпечення прозорої системи трансферу інтелектуальної власності. Необхідно вибудувати систему нормативно-правової підтримки процесу передачі технології, яка була б прозора як для науководослідних організацій, так і для потенційних інвесторів. Ключовими складовими у формуванні і реалізації механізму введення в господарський оборот результатів науково-технічної діяльності й об'єктів інтелектуальної власності, створених за рахунок державних коштів, є: закріплення прав на інтелектуальну власність за організаціями-розроблювачами; стимулювання передачі прав на інтелектуальну власність, створену за рахунок бюджетних коштів, від наукових організацій і університетів у промисловість для прискорення її комерціалізації. Крім того, нарівні із закріпленням права власності на результати наукових досліджень доцільно розглянути можливість введення в українському законодавстві норми, що визначає завдання комерціалізації в якості одного із основних профілів діяльності наукових організацій.

4.4. Розробка й прийняття низки документів підтримки інноваційного розвитку в конкретних галузях. Наприклад, важливим є конкурсний механізм інвестиційної й бюджетної підтримки бізнес-проектів на рівні

регіону, який необхідно всіляко вдосконалювати й розширювати.

4.5. Формування інституційних умов для експертизи відповідності діяльності законодавчо встановленим критеріям і параметрам «інноваційності», а також контролю досягнення цих параметрів на усіх етапах інноваційного циклу. Тобто, при правовому регулюванні інноваційної діяльності необхідно передбачити зрозумілі й чіткі механізми, що протидіють виникненню корупційно небезпечних умов і ситуацій. Одночасно потрібно вирішити завдання, що забезпечують максимальну об'єктивність і публічну доступність методик і результатів оцінок конкретної інноваційної діяльності на відповідність її законодавчо встановленим критеріям і параметрам. Досягнення прийнятого рівня формалізації вирішення цих питань у законодавстві України є надзвичайно складною проблемою, що й до цього часу не знайшла свого задовільного відбиття в законопроектній діяльності.

5. Інформаційні механізми.

5.1. Створення й стійкий розвиток єдиного інформаційного середовища з реалізації цільових програм і проектів, зокрема, й інноваційної діяльності, у цілому, включаючи: створення й підтримку інформаційного ресурсу (порталу) у сфері інноваційної діяльності; розвиток структур інформаційної підтримки інноваційної діяльності у сферах патентної інформації, інформації про можливі джерела фінансування в країні й за кордоном, допомогу в пошуку українських і закордонних партнерів для спільної розробки й упровадження інновацій.

5.2. Розвиток інноваційної діяльності в регіональному інформаційному середовищі, включаючи різні види дистанційного навчання, електронну торгівлю, інші види електронного бізнесу.

5.3. Розробка інформаційно-аналітичної моделі стратегічного управління інноваційним розвитком, що дозволяє оперативно визначати ступінь впливу кожного проблемного комплексу на поточний і перспективний стан розвитку національної інноваційної системи.

Беручи до уваги ці та інші запропоновані напрями визначення та розробки механізмів, держава повинна взяти стратегічну ініціативу у свої руки. До останнього часу ця ініціатива перебувала в руках міжнародних фінансових організацій, експортерів сировини, транснаціональних корпорацій, природних і неприродних монополій. Кожний із цих суб'єктів навіязує країні свою стратегію, комбінація яких створює цілу систему інституціональних пасток, у яких й відбувається деградація української економіки. Практика показує, що економічний розвиток здійснюється по інерції відповідно до цих стратегій (навіть не стратегій в методологічному розумінні, а стратегічних схем), а відносно сприятливі макроекономічні показники досягалися не стільки завдяки, скільки всупереч політиці держави.

Для України при розробці стратегії інноваційного розвитку доцільно забезпечити поєднання її базових (значною мірою ресурсно-сировинних) і нових конкурентних переваг, зокрема в інформатизації, енергетиці, виробництві нових матеріалів, ракетно-космічній галузі й т. ін.

Слід зазначити, що для здійснення перерахованих вище дій потрібно спиратися на системні новітні знання

в галузях інноватики, державного управління, системного аналізу, стратегічного планування. Окрім того, «це й формування нового мислення, заснованого на екологічних цінностях, і виховання нового покоління керівників, і відновлення поваги до науки й освіти, і боротьба з корупцією, що підриває інноваційний шлях розвитку «на корені», і багато чого іншого, із чим доводиться зіштовхнутися. Але важливо, щоб новий зміст розвитку був усвідомлений і зрозумілий пануючою й виробничою елітою, а для цього потрібна суспільна дискусія, висування лідерів нових напрямів, активне й плідне співробітництво між бізнесом, промисловістю, наукою, державою. Україна повинна знайти для себе цей новий зміст розвитку й додати їм державне звучання!» [13].

ВИСНОВКИ

Таким чином, для реалізації заявлених органами державної влади стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку необхідно переглянути багато положень фундаментальних складових економічної політики, правильно визначити пріоритетні напрямки становлення нового технологічного укладу, поставити обґрунтовані задачі формування української інноваційної системи, в якій ключове місце приділити розширеному відтворенню інтелектуального капіталу шляхом проведення відповідної соціальної політики.

Кінцевою метою визначення механізмів стратегії інноваційної розвитку має бути формування механізму більш високого порядку – інноваційного, що забезпечує світову конкурентоспроможність; залучення стратегічних профільних інвесторів; взаємодію зі стратегічними партнерами на основі узгодження взаємних інтересів і формування оптимальних фінансових залежностей при взаєморозрахунках з ними; дотримання меж стратегічної рівноваги між існуючими й сформованими напрямами розвитку ринку інноваційних товарів та послуг. А також створення підприємницького конкурентного середовища, суб'єкти якого будуть володіти стратегічним мисленням, здатністю до навчання, засвоєнню та використанню знань.

Розроблені механізми стратегічного управління дозволять істотно підвищити ефективність інноваційної діяльності, оптимізувати стратегічні рішення в інноваційному бізнесі, забезпечуючи комплексність аналізу, врахування взаємозв'язку різних тенденцій і факторів, що не підлягають безпосередньому кількісному зіставленню між собою традиційними методами.

Вирішення стратегічної мети України у напрямі інноваційного прориву з метою модернізації економіки на новій технологічній базі як основи забезпечення конкурентних переваг в посткризовій фазі розвитку вимагає розробки сучасної концепції підготовки кадрів в галузі науки і технологій та відповідних механізмів її реалізації як складової економічної політики держави. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Родрик Д. Project Syndicate. Многочисленные рецепты экономического роста / Д. Родрик // Мысль. – декабрь 2007. – № 12(23).
2. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : в 3 т. – Т. 1: Економіка знань – модерніза-

ційний проект України / за ред. В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007. – 512 с.

3. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи: Аналітичні матеріали до Парламентських слухань [«Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»]; за ред. Л. І. Федулової, Г. О. Андрощука; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 196 с.

4. Технологічний імператив стратегії соціально-економічного розвитку: монографія / [Л. І. Федулова, Ю. М. Бажал, В. Л. Отецький та ін.]; за ред. Л. І. Федулової; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2011. – 656 с.

5. Interim Report on the OECD Innovation Strategy. An Agenda for Policy Action on Innovation. Paris: OECD, 2009.

6. The OECD Innovation Strategy: Draft Policy Principles. SG/INNOV(2009)4. Paris: OECD, 2009.

7. Declaration on Green Growth. Meeting of the Council at Ministerial Level. 24 – 25 June. C/MIN(2009)5/ADD1/FINAL. Paris: OECD, 2009.

8. OECD/EC Oslo Manual. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. 3rd ed. Paris: OECD, 2005.

9. Gault F. A Cat's Cradle for Policy / F. Gault, S. Huttner // Nature. September 2008. Vol. 455/25.

10. Голт Ф. Инновационная стратегия ОЭСР: достижение новых ценностей / А/ Голт // Форсайт. – 2009. – № 1. – С. 42 – 50.

11. Проблемы «запуска» инновационной модели развития в Российской Федерации ^ Доклад. – М., 2010. – 42 с.

12. Инновационное развитие регионов – зарубежный опыт (организационные и экономические механизмы): научное издание / А. П. Лунев, И. Ю. Петрова. – Астрахань: Издательский дом «Астраханский университет», 2009. – С. 79.

13. Фрейдлин П. Украина: новые смыслы развития / П. Фрейдлин, С. Глазьев // Еженедельник 2000. – 22.10.2010. – С. 24 – 25.

УДК 331.101.262:37]:330.341.2

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

ТИМОШЕНКОВ І. В.

УДК 331.101.262:37]:330.341.2

Тимошенко І. В. Економічні засади впровадження Освітнього кодексу України

У статті проаналізовано можливості використання економічної теорії права у вирішенні завдань розвитку і вдосконалення освітньої системи України. Обґрунтовано актуальність впровадження Освітнього кодексу України. Визначено головну умову подолання перешкод на шляху впровадження Кодексу, а саме – створення коаліції інтересів акторів освітньої системи.

Ключові слова: актори освіти, економіка освіти, економічна теорія права, коаліції інтересів в освіті, освітній кодекс, стейкхолдери освітньої системи.

Бібл.: 6.

Тимошенко Ігор Владиславович – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри економічної теорії та права, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» (вул. Лермонтовська, 27, Харків, 61000, Україна)

E-mail: ivtimoshenkov@gmail.com

УДК 331.101.262:37]:330.341.2

Тимошенко І. В. Экономические принципы внедрения Образовательного кодекса Украины

В статье проанализированы возможности использования экономической теории права в решении задач развития и совершенствования образовательной системы Украины. Обоснована актуальность внедрения Образовательного кодекса Украины. Определено главное условие преодоления препятствий на пути внедрения Кодекса, а именно – формирование коалиции интересов акторов образовательной системы.

Ключевые слова: акторы образования, экономика образования, экономическая теория права, коалиции интересов в образовании, образовательный кодекс, стейкхолдеры образовательной системы.

Библ.: 6.

Тимошенко Игорь Владиславович – кандидат экономических наук, доцент, профессор кафедры экономической теории и права, Харьковский гуманитарный университет «Народная украинская академия» (ул. Лермонтовская, 27, Харьков, 61000, Украина)

E-mail: ivtimoshenkov@gmail.com

UDC 331.101.262:37]:330.341.2

Timoshenkov I. V. Economic Principles of Implementing the Education Code of Ukraine

In the paper the prospects of using the economic analysis of law for solving problems of the development and improvement of the education system of Ukraine are analyzed. The urgency of the implementation of the Education Code of Ukraine is grounded. The main condition for overcoming the barriers to the introduction of the Code, specifically – building a coalition of interests of actors of the education system is formulated.

Key words: actors of education, economics of education, economic analysis of law, a coalition of interests in education system, the Education Code, stakeholders of the education system.

Bibl.: 6.

Timoshenkov Igor V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Economic Theory and Law, Kharkiv University of Humanities «People's Ukrainian Academy» (vul. Lermontovska, 27, Kharkiv, 61000, Ukraine)

E-mail: ivtimoshenkov@gmail.com